

Syntetické, alebo aspoň syntetizujúce monografie nebývajú v slovenskej archeológii bežným autorským výstupom. Poslednou, alebo skôr jednou z prvých, pokiaľ sa týka včasného stredoveku, je práca P. Šalkovského. Publikácia vyšla v rámci „Centra excelentnosti SAV“ a ako výstup grantového projektu VEGA. Čitateľ má preto právom vysoké nároky na obsahovú, aj ale grafickú a vôbec informačnú úroveň publikácie.

„Stredné Slovensko“ je geografický pojem, ktorý by asi nik nevedel exaktne definovať. Autor si ako sledované územie vymedzil 13 aktuálnych politických okresov, čím vznikol síce povšimnuteľný, ale z hľadiska včasnostredovekých sídelných pomerov zrejme nie úplne kompaktný útvar. Vynechal napr. Horné Ponitrie s kľúčovou lokalitou Bojná. Je vôbec otázne, či pri vymedzení záujmového územia bolo treba brať do úvahy aktuálne politické členenie.

Publikácia je rozdelená do 12 častí, z nich prvé sú venované analýze sídliskového vývoja a materiálnej kultúry. Prírodné pomery sleduje autor skôr všeobecne pre celú spracovávanú oblasť, než konkrétne pre daný mikroregión (t. j. údolia riek, kotliny a podobné celky), pričom práve logika sídelnej štruktúry vo včasnostredovekom období, jej hustota a pod. vyplývali z konkrétnych prírodných podmienok.

Prehľad typov sídlisk a sídliskových objektov v sledovanom regióne ukázal, že v drvivej väčšine sú k dispozícii len výseky zástavby, často iba jednotlivé spodné časti stavieb, ktoré autorovi neumožňujú širšie zovšeobecnenia. Skôr sa preto orientoval na popis a datovanie nálezových celkov. To isté platí o hradiskách. Až na výnimky (Detva, Zvolen) nie je ich datovanie a aspoň v obrysoch urbanizmus dostatočne známy. Ešte menej informácií je k dispozícii k dielenským a hospodárskym objektom.

Poznanie materiálnej kultúry sledovanej oblasti sa opiera predovšetkým o keramiku, doprevádzanú rozsiahlejšou obrazovou dokumentáciou. Žiaľ, v niektorých prípadoch príliš schematickými perovkami. V samostatných podkapitolách sú spracované kovové a nekovové artefakty. Z umelecko-remeselných produktov autor okrem známeho celku z Blatnice vysoko oceňuje nákončie z Detvy, ale pozornosť venuje aj súčasťam jazdeckého výstroja a pod.

Akoby výslednou syntézou práce je kapitola „Štruktúra osídlenia a dejiny včasnostredovekého stredného Slovenska“ v ktorej autor podáva archeologický obraz spracovávaných regiónov so snahou o historický nadhľad. Svoje poznatky konfrontuje s údajmi z konca 19. stor. (rozloha, počet sídiel, počet obyvateľstva, národnostné zloženie [!], percentuálne zastúpenie porastov). Tie sú však z hľadiska spracovávaného obdobia predsa len dosť irelevantné.

Kniha je vlastne štandardným spracovaním autorom definovaného regiónu, po ktorej už len vzhľadom na sumarizovanie a zhrnutie dosiaľ známych nálezov čitateľ v prípade potreby siahne, avšak z neznámych dôvodov ju P. Šalkovský obohatil o kapitolu „Stredné Slovensko a etnogenéza Slovákov“. Úplne zbytočne tu bojuje s termínmi „Slovien, Starí Slováci, Slovän, Sloven“ a samozrejme na s. 105 prichádza k riešeniu, že stále by sme mali hovoriť o Slovanoch, resp. slovenských Slovanoch. Nakoniec sám autor v archeologickej časti textu úplne logicky používa termín „Slovania, slovanský“ (napr. s. 41).

Vysloviť sa treba aj ku kvalite ilustrácií. Evidentne nesú rukopis viacerých autorov a to aj v tej istej tabuľke, pričom niektoré – a to sa týka aj fotografií, kvalitou ani informačnou hodnotou neznesú prísnejšie kritériá. Naopak, oceniť treba kvalitnú grafickú úpravu mapových podkladov. Nielenže sú jednotné a prehľadné, ale aj výtvarne (čo sa občas podceňuje) na vysokej úrovni. Záverečné kapitoly publikácie obsahujú „Katalóg lokalít“ (autor ich registruje 113), „Zoznam použitej literatúry“, Zoznam ilustrácií a nemecké resumé.

Publikácia, hoci nie príliš rozsiahla, má iste ambíciu stať sa zdrojom základných informácií o sledovanom území vo včasnóm stredoveku, po ktorej bádateľ pre prehľadnosť v prípade potreby siahne. Zároveň ukázala stav terénneho bádania i dosiahnutý stupeň teoretického zhodnocovania získaných poznatkov v archeologicky vyťažovaných i v tých trocha obchádzaných regiónoch.

Vladimír Turčan